

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

52-2

Brno 2011

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 52

Volume 52

Číslo 2

Issue 2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Rutt kay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Olga Lečbychová, Marián Mazuch,
Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce

Adresa redakce

Adress

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@iabrno.cz
Internet: <http://www.iabrno.cz>

Tisk
Print

Azu design s.r.o.
Bayerova 806/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2011

Náklad 450 kusů

Časopis je na seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2011 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

- Kostelníková, M. 1958:** Slovanské pohřebiště na „Trapíkově“ u Mikulčic. *Přehled výzkumů 1957*, 60–65.
- Mazuch, M. 2009:** *Tzv. mladší velkomoravský horizont v Mikulčicích a otázka jeho poznání prostřednictvím studia keramických okruhů*. Rkp. Dizertační práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha.
- Poláček, L. 2008:** Das Hinterland des frühmittelalterlichen Zentrums in Mikulčice. Stand und Perspektiven der Forschung. In: L. Poláček (ed.): *Das wirtschaftliche Hinterland der frühmittelalterlichen Zentren. Internationale Tagungen in Mikulčice 6*, Brno, 257–297.
- Poláček, L., Rutar, R. 2004:** Mikulčice (okr. Hodonín), „Trapíkov“. *Přehled výzkumů 45*, 212.
- Poláček, L., Škojec, J., Havlíček, P. 2005:** Archäologische und geologische Untersuchungen der Sanddünen am Zusammenfluß von March und Thaya, Mähren. In: L. Poláček (ed.): *Studien zum Burgwall von Mikulčice VI*, Brno, 109–175.

Resumé

Mikulčice (Bez. Hodonín), „Trapíkov“. Mittlere Burgwallzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

MODŘICE (OKR. BRNO-VENKOV)

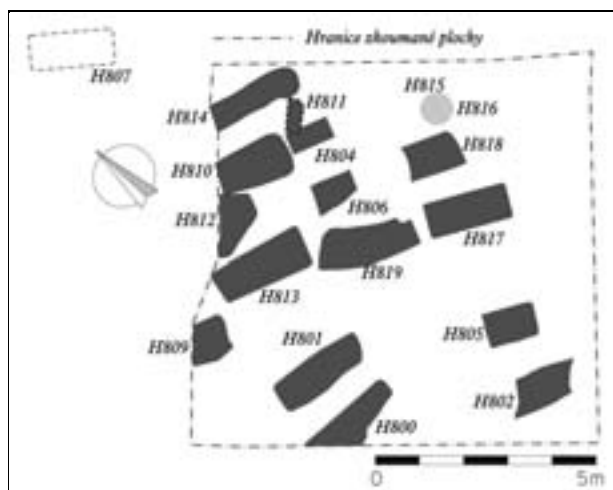
Havlíčková ulice, č. p. 236, p. č. 78. Mladší doba hradištní, vrcholný středověk. Pohřebiště, sídliště, městečko. Záchraný výzkum.

V březnu 2009 pokračoval záchraný archeologický výzkum vyvolaný stavbou rodinného domu na p. č. 78 v Havlíčkově ulici (Dejmal 2009, 405–406). Plocha leží v intravilánu obce Modřice, přibližně 80 m vzdušnou čarou od kostela sv. Gotharda a 50 m od Náměstí Svobody.

V tomto roce se výzkum soustředil na odkryv části plochy již dříve známého a narušeného pohřebiště, které bylo objeveno v roce 1977 v JZ cípu Náměstí Svobody (Měřínský 1980, 87; Měřínský 1984, 355–359; Stloukal 1983, 67–68). Toto pohřebiště pokračovalo pravděpodobně směrem na JZ a dále až mimo naši zkoumanou plochu. Na námi sledovaném prostoru došlo k odkrytí 18 (převážně mladšími zásahy porušených) hrobů (obr. 81). Podloží na lokalitě bylo tvořeno spraší, na kterou nasedal místy až 40 cm dochovaný půdní typ. Všechny hroby byly zahloubeny do spraše, průměrné zahloubení od dochované úrovně půdního typu se pohybovalo okolo jednoho metru. Pouze dva dětské hroby 815 a 816 se pravděpodobně nacházely na hranici půdního typu a spraše (pro porušení vrcholně středověkými situacemi se nepodařilo identifikovat rozměry hrobových jam). Na SZ straně zkoumané plochy byly hroby odbagrovány již před naším příchodem na lokalitu. Hroby pokračovaly nejspíše dále všemi směry, pouze na V straně se snad podařilo zachytit okraj pohřebiště.

Hrobové jámy byly obdélného půdorysu (často poškozené mladšími výkopy) s orientací Z–V, mírně vychýlenou k severu. Mrtví leželi na zádech s hlavou na Z straně, pouze v hrobě 812 se pohřbený jedinec nacházel v mírně skrčené poloze na boku. Popis jednotlivých hrobů vypadá následovně: hrob 800 patřil ženě ve věku 20–30 let, která

ležela na zádech s rukama podél těla. Hrobová jáma byla porušena mladšími zásahy. Jediný původní rozměr je zachytitelná šířka okolo 0,9 m. Podařilo se nalézt stopy po rakvi, jež byla široká přibližně 42 cm. Hrob neobsahoval žádné milodary. V hrobě 801 ležel muž ve věku 30–35 let, spíše gracilní postavy. Hrobová jáma měla rozměry 2,1×0,8 m. Mrtvý ležel na zádech s rukama složenýma v klíně. Pod kůstkami dlaně pravé ruky se nacházely vaječné skořápky. Opět se podařilo zachytit stopy po rakvi o rozměrech 1,8×0,4 m. Mrtvý v hrobě 802 ležel taktéž na zádech s rukama podél těla. Kvůli mladším zásahům chyběla lebka a dolní končetiny od kolen dolů. Hrobová jáma byla široká 0,8 m. Jednalo se o muže robustní postavy ve věku 40–50 let, o výšce kolem 173 cm. Jedinec měl podle svalových úponů silně vyvinutou muskulaturu. V pravém podpaží byl nalezen dvojdílný, bohatě zdobený parohový předmět. V hrobě 804 o rozměrech 1×0,5 m ležely pozůstatky jedince starého asi 18 měsíců. Pro fragmentarost ostatků nebylo možné spolehlivě určit pohlaví. V oblasti krku se našlo 6 drobných korálků (2 hliněné, 2 ze skelné pasty a 2 skleněné). Z hrobu 805 se podařilo zachytit pouze část hrobové jámy o šířce 0,8 m s dochovanými dolními končetinami jedince neurčitelného pohlaví. Hrob 806, opět porušený, o šířce 0,7 m, představoval mužského jedince, ležícího na zádech s rukama podél těla, jehož stáří se dalo určit na 16–20 let. Registrovali jsme jediný milodar, a to denár uherského krále Štěpána I. (997–1038). Denár ležel v pánvi zesnulého. Zajímavostí bylo, že jedinec měl levou stehenní a pánevní kost zakrnělou a nebyl tudíž za života schopen běžné chůze. Může se jednat o vrozenou vývojovou vadu či důsledek traumatu z dětství. Hrob 807 se nacházel ve stěně stavební jámy a byl zčásti porušen stavební činností již před naším příchodem na lokalitu. Délka hrobové jámy byla 1,9 m. Jednalo se o na zádech ležící ženu ve věku 23–25 let, vysokou asi 159 cm. Nepodařilo se nám zachytit žádný milodar. V hrobě 809, širokém 0,9 m, byly nalezeny dolní končetiny jedince mužského pohlaví, bez milodarů. Hrob 810 náležel ženě ve věku 35–45 let se středně robustní kostrou. Ta ležela na zádech s rukama podél těla. Na pánvi byly znatelné stopy po porodu. U pravé lopatky se nacházely vaječné skořápky. Hrob 811 představoval jedinou superpozici na pohřebišti. Měl orientaci SV–J Z a porušoval hrob 804. Hrobová jáma měla rozměry 0,75×0,4 m. V hrobě se nacházely pozůstatky novorozence, nejspíše chlapce, který ležel na zádech. V hrobě 812 byl pochován muž ve věku 25–30 let v mírně skrčené poloze na pravém boku. Dle antropologického posudku trpěl nejspíše leprou. Hrob 813 byl silně poškozen, přesto se podařilo rekonstruovat rozměry hrobové jámy, které činily 2,2×0,9 m. V hrobě ležely pozůstatky ženy ve věku 24–30 let středně robustní postavy. Mrtvá ležela na zádech a našly se u ní 2 esovitě záušnice (jedna u prvního obratle, druhá byla objevena uvnitř v lebce). Hrob 814, o šířce 0,6 m, obsahoval pozůstatky starší ženy bez milodarů. H 815 a H 816 představují dva dětské pohřby, které ležely na rozhraní spraše a půdního typu. Vlivem poškození mladšími jámami se nepodařilo zachytit rozměry hrobových jam a jedinci tak neleželi ani v anatomické poloze. V hrobě 815 se našel novorozenec, v hrobě 816 pak dítě ve věku 6–12 měsíců. Hrob 817 o rozměrech 1,9×0,8 m představoval mužského jedince

Obr. 81. Modřice, Havlíčkova ulice. Plán zkoumané plochy s vyznačením hrobových jam.

Abb. 81. Modřice, Havlíčkova Straße. Der Plan des untersuchten Grabungsfläche mit bezeichneten Grabgruben.

Obr. 82. Modřice, Havlíčkova ulice. Parohový předmět z hrobu 802.

Abb. 82. Modřice, Havlíčkova Straße. Der Weih-Gegenstand aus dem Grab 802.

ve věku 12–18 let, ležícího na zádech s rukama podél těla v rakvi o rozměrech 1,8×0,4 m. V pánvi zemřelého byl nalezen denár uherského krále Štěpána I. Hrob 818 o šířce 0,8 m obsahoval pozůstatky středně robustní ženy ve věku 40–50 let, stejně jako v našem případě. Bez dohledání dalších analogií nejsme schopni předmět blíže interpretovat.

Problematická zůstává otázka již dříve zachycených hrobů, i když se domníváme, že námi objevené hroby náležejí stejnému pohřebišti, které bylo porušeno v roce 1977. Je zde však zásadní rozdíl v datování. Zatímco datování námi zkoumaných hrobů opíráme o nálezy mincí a záušnic, datování hrobů z roku 1977 se opírá o keramiku nalezenou v zásypu hrobu (hroby nebyly zkoumány celé, ale jen v trase porušení kanalizace), která je datována do poloviny 13. století (Procházka 2003, 286). V zásypech námi zkoumaných hrobů se nacházela jen přemístěná spráš a půdní typ. Zcela chyběly jakékoliv artefakty, ale také jakékoliv doklady lidské činnosti v okolí hrobů (drobné uhlíky nebo kousky mazanice). Pokud připustíme správnost datování z roku 1977, jednalo by se o pohřebiště s mimořádně dlouhou kontinuitou, jaké známe například z Mikulčic (zde ale jde o pohřebiště z 12.–13. století; Klíma 1987). Avšak je zde možnost, že keramika nalezená v roce 1977 nepatří k hrobům a jde pouze o nerozpoznanou superpozici (i v námi sledovaném úseku pohřebiště bylo nanejvýš obtížné rozeznat veškeré superpozice mladších objektů a hrobových jam, a to měl výzkum předstihový, na rozdíl od rychlé záchranné akce v roce 1977). Otázka definitivního celkového časového zařazení pohřebiště zůstává tedy prozatím otevřená. Pokud v budoucnu dojde k dalším stavebním aktivitám v tomto prostoru, tak se dá očekávat nález další části pohřebiště.

Na základě nálezů datujeme pohřebiště do 11. století, snad již do jeho první poloviny. Zajímavý je nález dvojdielného parohového předmětu v hrobě 802 (obr. 82). Předmět ležel v pravém podpaží zesnulého, delší osou asi původně ve svislé poloze. Účel tohoto předmětu není znám, přičemž jedinou nám známou analogií je obdobný předmět z mladohradištního pohřebiště v Holubicích. Zde se v hrobě 90 našel obdobný, ale pouze jednoduchý předmět. Oproti modřickému zde procházel středový otvor skrz artefakt. Je zajímavé, že předmět byl také nalezen stojící na své kruhové základně u pravé paže jedince. Oproti námi

nalezenému předmětu se ale nacházel na vnější straně paže (Geisler 1986). Zajímavou shodou je také fakt, že v Holubicích se jednalo o muže vysoké postavy ve věku 40–50 let, stejně jako v našem případě. Bez dohledání dalších analogií nejsme schopni předmět blíže interpretovat.

Problematická zůstává otázka již dříve zachycených hrobů, i když se domníváme, že námi objevené hroby náležejí stejnému pohřebišti, které bylo porušeno v roce 1977. Je zde však zásadní rozdíl v datování. Zatímco datování námi zkoumaných hrobů opíráme o nálezy mincí a záušnic, datování hrobů z roku 1977 se opírá o keramiku nalezenou v zásypu hrobu (hroby nebyly zkoumány celé, ale jen v trase porušení kanalizace), která je datována do poloviny 13. století (Procházka 2003, 286). V zásypech námi zkoumaných hrobů se nacházela jen přemístěná spráš a půdní typ. Zcela chyběly jakékoliv artefakty, ale také jakékoliv doklady lidské činnosti v okolí hrobů (drobné uhlíky nebo kousky mazanice). Pokud připustíme správnost datování z roku 1977, jednalo by se o pohřebiště s mimořádně dlouhou kontinuitou, jaké známe například z Mikulčic (zde ale jde o pohřebiště z 12.–13. století; Klíma 1987). Avšak je zde možnost, že keramika nalezená v roce 1977 nepatří k hrobům a jde pouze o nerozpoznanou superpozici (i v námi sledovaném úseku pohřebiště bylo nanejvýš obtížné rozeznat veškeré superpozice mladších objektů a hrobových jam, a to měl výzkum předstihový, na rozdíl od rychlé záchranné akce v roce 1977). Otázka definitivního celkového časového zařazení pohřebiště zůstává tedy prozatím otevřená. Pokud v budoucnu dojde k dalším stavebním aktivitám v tomto prostoru, tak se dá očekávat nález další části pohřebiště.

Miroslav Dejmal, Anežka Slavíková

Literatura

Dejmal, M., 2009: Modřice, Havlíčkova č. p. 78. Terénní dokumentace z akce A082/08. Uloženo: Archív terénní dokumentace, Archaia Brno o. p. s.

- Geisler, M., 1986:** Holubice, Pohřebiště z mladohradištního období. *Fontes archaeologici Moraviae* 20. Brno.
- Klíma, B., 1987:** Řadové pohřebiště z 12.–13. století v Mikulčicích (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 1985, 47.
- Měřinský, Z., 1980:** Středověké pohřebiště v Modřicích. *Přehled výzkumů* 1977, 87.
- Měřinský, Z., 1984:** Středověké Modřice ve světle archeologických nálezů. *Vlastivědný věstník moravský* 36, 355–359.
- Procházka, R., 2003:** Počátky jihomoravských měst a etnické změny. *Archaeologia historica* 28, 267–295.
- Stloukal, M., 1983:** Středověké kostry z Modřic. *Přehled výzkumů* 1981, 67–68.

Resumé

Modřice (Bez. Brno-venkov), Havlíčkova Str., Konstr. Nr. 236, Parz. Nr. 78. Jungburgwallzeit, Spätmittelalter. Gräberfeld, Siedlung, Markt. Rettungsgrabung.

MODŘICE (OKR. BRNO-VENKOV)

Náměstí Svobody, Havlíčkova ulice. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V měsíci březnu roku 2010 byl v Modřicích proveden na Náměstí Svobody a v ulici Havlíčkova, při příležitosti stavebních úprav veřejného osvětlení, záchranný archeologický výzkum. Dokumentovány byly dvě šachty, z nichž první, umístěná na náměstí Svobody v blízkosti kaple, poskytla informaci o zaniklém zahloubeném objektu z přelomu 18. a 19. stol. a doložila starší komunikaci, která vedla původně středem dnešního náměstí (rámcově 15.–17. stol.). Druhá šachta, umístěna před domem č. p. 192, zachytila dva objekty, které mohly představovat kostrové hroby zaniklého středověkého hřbitova, jež byl již zčásti prozkoumán společností Archaia Brno roku 2008 na pozemku nedalekého domu č. p. 236 (Dejmal 2009). Tyto objekty ale vzhledem k mělkému dosahu šachet nebyly již podrobněji zkoumány.

Petr Kos

Literatura

Dejmal, M. 2009: Modřice (okr. Brno-venkov), Havlíčkova ulice 236. *Přehled výzkumů* 50, 405–406.

Resumé

Modřice (Bez. Brno-venkov), Svobody Platz, Havlíčkova Str. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

MODŘICE (OKR. BRNO-VENKOV)

Masarykova ulice. Novověk. Město. Záchranný výzkum.

V červenci r. 2010 byl sledován úsek kanalizace vedené ulicí Masarykovou. Jde o starou komunikaci směrem k Komárovu (dnes Brno-Jih) s benediktinským proboštstvím a k vlastnímu Brnu. V úseku před domy č.p. 137 až 145 bylo ve stěně výkopu dokumentováno sedm výsekových profilů. Rýha proťala souvrství novověkých

navážek, před č.p. 143 spočívající na dochovaném starším povrchu ještě nezpevněné komunikace. Šlo o tuhou, slupkovitě se odlučující vrstvičku svrchní části holocénní černozemě spočívající na spraši; krytou rozptýlenými kámenky. V řezu P6 před č.p. 143 cesta spočívala na starší jámě (s.j. 500) obsahující vypálenou hlínu a keramiku se zlomkem fajánse datovatelné do sklonku 17., případně i první poloviny 18. století. Jde zřejmě o stopu některého z požárů, který tehdejší městečko postihl (např. 1724). Před odbočkou zvanou Ulička, která směřuje k východu k mlýnskému náhonu, byl ve vozovce Masarykovy ulice dokumentován řez příkopem o šířce v úrovni spraše 5,8 m a hloubce z téže nivelety nejméně 85 cm (s.j. 501; dno nebylo zachyceno). Lze předpokládat jeho zhruba západovýchodní orientaci; byl vyplněn hlinitým souvrstvím ležícím vně příkopu na spraši, výše se nacházely další navážky. Ojedinelé zlomky keramiky ze zásypové vrstvy 130 lze datovat rámcově do novověku.

Rudolf Procházka

Resumé

Modřice (Bez. Brno-venkov), Masarykova Str. Neuzeit. Stadt. Neuzeitlicher Weg, spätmittelalterlicher oder neuzeitlicher Graben, Grube mit neuzeitlicher Branddestruktion. Rettungsgrabung.

MOHELNICE (OKR. ŠUMPERK)

Smetanova, Okružní ulice, p. č. 183, 185, 83/5. Novověk. Město. Záchranný výzkum.

Na podzim roku 2010 se v souvislosti s výstavbou multifunkčního centra na V okraji historického jádra města uskutečnil archeologický výzkum formou odborného dohledu při výkopových pracích. Zkoumaný prostor lze rozdělit na dvě části – východní (profily P1–P6) a západní (profily P7–P12). Ve V části se intaktní geologické podloží nacházelo až pod niveletou dna výkopů základových patek. Naopak v Z polovině bylo intaktní podloží zachyceno, a dokonce z části odstraněno spolu s nadložními vrstvami.

Situace zdokumentované ve V části stavební plochy prokazovaly v daném prostoru přítomnost výrazné deprese přírodního charakteru, která byla snad již ve středověku a následně na počátku raného novověku využívána i jako obranný příkop. Posléze v ní byly umístěny odpadní jámy a zahloubené objekty (profil P7, P9, P10), obsahující četný raně novověký keramický materiál. Povrch měkkého podmáčeného terénu byl v průběhu staršího novověku upravován a zpevňován různorodými navážkami a odpadními vrstvami. Pravděpodobně od konce 18. stol., po zrušení městského opevnění, byla deprese postupně vyplněna a daný prostor využíván jako zahrady a dvorní traktů.

V Z části stavební plochy se intaktní geologické podloží nacházelo výrazně výše. Původní geologické souvrství bylo zdokumentováno pouze na profilu P4 (272,8 m n. m.). Na ostatní ploše byly nadložní vrstvy odstraněny až na světlonědé prachové podloží na úroveň 271,5–271,8 m n. m. a následně upraveny vrstvou hlíny.